

انقلاب دزفول

• اکبر فلاحی

کارشناس ارشد تاریخ و

کارشناس برنامه ریز و بررسی اسناد و مدارک، سازمان اسناد و

کتابخانه‌ی ملی جمهوری اسلامی ایران

■ انقلاب اسلامی در دزفول

■ غلامرضا درکتانیان

■ انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ اول: ۱۳۸۸؛ تعداد

صفحات: ۶۳۶

کتاب «انقلاب اسلامی در دزفول» نوشته‌ی غلامرضا درکتانیان، همچنان که از عنوان آن مشخص است پژوهشی درباره‌ی نقش و جایگاه شهر دزفول در انقلاب اسلامی، محسوب می‌شود که با تکیه بر اسناد، مصاحبه و منابع پژوهشی معتبر به رشته‌ی تحریر در آمده است. کتاب شامل مقدمه، پیشگفتار و ده فصل است.

نویسنده در مقدمه، به کلیاتی درباره‌ی موضوع، اهمیت آن، ویژگی‌های برجسته، منابع، روش و شیوه و مراحل انجام پژوهش، اشاره کرده است. در مبحث آغازین کتاب، جغرافیای تاریخی دزفول از روزگار عیلامیان تا پایان دوره‌ی زندیه براساس نوشته‌های جغرافی‌دانان و پژوهش‌های معتبر، بررسی شده است.

در دنباله، به اهمیت و جایگاه دزفول در تقسیمات خوزستان در اوایل دوره‌ی قاجار پرداخته شده، در این میان، ضمن بیان ساختار شهر و محلات آن به برخی رویدادهای سیاسی - اجتماعی دزفول همچون حکومت شرعی و عرفی شیخ مهدی شیخ الاسلام و چگونگی شهادت وی، اشاره‌ای به میان آمده است. افزون بر این مشکلات عمده‌ی دزفول از آغاز دوره‌ی قاجار تا انقلاب مشروطه از ابعاد درون و برون شهری، بررسی شده است. نویسنده، از بعد برون شهری، به هجوم برخی طوایف به این شهر و مشکلات دست‌اندازی‌های حاصل از آن اشاره و اقدامات شاهزاده‌های قاجار را برای ایجاد آرامش و سرکوب مهاجمان، برشمرده است. از بعد مسائل درون شهری نیز، ساختار اجتماعی و مذهبی دزفول بررسی شده و تلاش‌ها و نقش سیاسی و اجتماعی افرادی از جمله شیخ محمد طاهر معزی در حل اختلافات و ایجاد آرامش و آبادانی در این شهر و رابطه‌ی وی با دولت و حکومت اشاره شده است. افزون بر آن به ساختار اجتماعی و چگونگی اداره بافت‌های محلی این شهر در اواخر دوره‌ی ناصری اشاراتی رفته است که خواندن و مطالعه‌ی آن بر همگان مفید و پر فایده است.

بیان وقایع و رویدادهای سیاسی - اجتماعی دزفول از مشروطه تا سقوط پهلوی اول، مبحث دیگر کتاب را تشکیل می‌دهد. ناخت و تازهای عشایر عرب و بختیاری به این شهر، نقش جایگاه و اقدامات شیخ خزعل در خوزستان، ضعف حکومت مرکزی و اوضاع آشفته شهر،

نویسنده در این پژوهش با بهره‌گیری از منابع معتبر و دست اول به ویژه استفاده گسترده از مصاحبه، اطلاعات ارزشمندی از وقایع و رویدادهای تأثیرگذار و مبارزان و جایگاه و نقش اقشار مختلف دزفول در پیروزی انقلاب اسلامی ارائه کرده است

انقلاب دزفول

دزفول نسبت به جنایات رژیم شاه در پانزده خرداد و دستگیری امام خمینی اشاره گردیده است. متعاقب آن، به چگونگی فعالیت و مبارزات مردم دزفول پس از قیام پانزده خرداد پرداخته شده، در این میان به صورت مفصل به ابعاد مختلف زندگی و مبارزات شیخ عبدالحسین سبحانی و اقدامات وی در تأسیس «انجمن اسلامی دانشوران دزفول» و «انجمن اسلامی و مذهبی دانش آموزان دزفول» در سال ۱۳۴۷ و اهداف وی از بنیان گذاری این تشکیلات و نیز سایر ابعاد مبارزاتی این شخصیت همچون: سفرهای تبلیغی و مبارزاتی وی، دعوت از روحانیون مبارزه برای سخنرانی و اداره‌ی حوزه‌ی علمی دزفول و چگونگی دستگیری وی، بیان شده است. در دنباله، چگونگی بسط و گسترش مبارزات این روحانی مبارزه و اقدام وی در سال ۴۹ در جهت تشکیل گروه مبارز «جبهه‌ی اسلامی دفاع» پرداخته شده است. در این راستا فعالیت و مبارزات و گرایش‌های مسلحانه اعضای این تشکل و علل چگونگی دستگیری زود هنگام این گروه و زندانی شدن و شکنجه آنان و در نهایت شهادت سبحانی در زیر شکنجه مامورین ساواک تشریح شده است.

در ادامه‌ی بحث، در مطالبی با عنوان «جلسات قرائت قرآن کانون فعالیت‌های سیاسی و انقلابی» نقش و جایگاه جلسات انجمن‌ها و جلسات مساجد، در تعمیق و گسترش مبارزات مردم دزفول، بررسی شده است. سپس به زمینه‌های تشکیل گروه منصورون و فعالیت‌های اولیه این گروه پرداخته شده، و فعالیت‌ها و مبارزات نظامی و فرهنگی این گروه در خوزستان و چگونگی ادغام چهار جریان آن با یکدیگر و و گسترش فعالیت آن‌ها در سراسر کشور تشریح گردیده است.

نویسنده در دنباله، به مباحث مربوط به چگونگی اوج گیری انقلاب اسلامی در دزفول پرداخته، در این میان به سختگیری‌های رژیم بر مردم دزفول و زیرزمینی شدن فعالیت‌های آنان در سال ۱۳۵۱ و نیمه مخفی شدن آن در سال ۱۳۵۴ اشاره شده است. سپس زمینه‌های اعلام فضای باز سیاسی شاه بررسی شده، افزون بر آن به بازتاب شهادت حاج آقا مصطفی در این شهر اشاره گردیده است. آن گاه، به حوادث ماه محرم ۵۶ در دزفول و فعالیت علما و مردم این شهر در بهره‌گیری از

تشکیل انجمن‌هایی توسط مردم محلات برای دفاع از خود، اوضاع شهر قبل و بعد جنگ جهانی اول، نقش کنسولگری انگلستان در شهرهای شوشتر و دزفول، همکاری خزعل و دولت بریتانیا و تلاش انگلیسی‌ها برای جذب برخی سران و بسط نفوذ خود در خوزستان، کنار گذاشته شدن شیخ خزعل از سوی انگلیس و دستگیری وی به وسیله‌ی رضاخان، جایگاه و موقعیت دزفول در زمان پهلوی اول، انتخابات مجلس، افزایش قدرت خوانین در دوره رضا شاه و روابط آنان با وی و مقاومت مردم دزفول در مقابل سیاست‌های اسلام زدایی رضا شاه، از جمله موضوعات مورد بررسی در این مبحث است.

مبحث دیگر کتاب، به بیان پیامدهای جنگ جهانی دوم در دزفول اختصاص یافته است. در این راستا ابتدا به چگونگی تسخیر دزفول توسط انگلیس‌ها پرداخته شده، سپس چگونگی تشکیل انجمن «نهضت جوانان دزفول» برای ترویج علوم و آموزه‌های بهداشتی و دعوت به فضائل اخلاقی و نیز جایگاه موقعیت و ساختار تشکیلات آنان و در نهایت انحراف آن‌ها از مرامنامه نهضت و گرایش به حزب توده و سرانجام کار این تغییر، تشریح شده است. سپس به چگونگی رونق فعالیت حزب زحمتکش‌ان و دلایل موفقیت، اعضا، تشکیلات و جایگاه آن در خط دهی به مردم در جریان نهضت ملی شدن صنعت نفت اشاره شده، افزون بر این به موضوع جدال این حزب با خوانین شهر و گروه آنان با نام «هواداران وطن» و پیامدها و نتایج این تقابل پرداخته گردیده و سرنوشته حزب زحمتکش‌ان بعد از ۲۸ مرداد در این شهر به اندازه‌ی مکفی، بیان شده است. همچنین به جایگاه اصناف و نیز نقش روحانیون دزفول در حمایت از نهضت ملی شدن صنعت نفت، پرداخته شده است. در پایان این مبحث، تلاش برخی احزاب دیگر همچون حزب سومکا و پان ایرانیسم، مردم و ایران نوین برای فعالیت در دزفول و دلایل عدم موفقیت آن‌ها، تشریح شده است.

نویسنده در دنباله مباحث، به جایگاه و نقش دزفول در انقلاب اسلامی در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۴۱ تا ۱۳۵۶ پرداخته است.

در این مبحث، ابتدا مختصری درباره‌ی چگونگی آغاز نهضت اسلامی به رهبری امام خمینی و قیام پانزده خرداد و واکنش روحانیت و مردم

نویسنده جغرافیای تاریخی دزفول را از روزگار ایلامیان تا پایان دوره‌ی زندیه بررسی می‌کند و سپس به تقسیمات خوزستان در دوره‌ی قاجاریه می‌پردازد

انقلاب دزفول

تظاهرات و نقش اقشار مختلف در آن و پیوستن پرسنل پایگاه چهارم شکاری و سپس پرسنل تیپ دو زرهی به خیل عظیم ملت و خلع سلاح شهربانی توسط مردم و شکستن ستون فقرات دشمن و افتادن شهر به دست مردم اشاره شده است.

نویسنده کتاب در ادامه، نقش و جایگاه، نوع و سبک مبارزه اقشار مختلف را در اوج گیری و پیروزی انقلاب اسلامی بررسی کرده است. در این راستا نقش و جایگاه روحانیت دزفول در مبارزه و چهره‌های شاخص آنان، فعالیت‌های فرهنگی و نظامی جوانان، نقش فرهنگیان و کارمندان دزفول در تظاهرات و اعتصابات و نیز نقش زنان تشریح گردیده است.

مبحثی به بررسی رویدادهای دزفول پس از پیروزی انقلاب اسلامی اختصاص یافته است. بررسی چگونگی استقرار حکومت اسلامی در دزفول، اقدامات فرهنگی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی حضور پر شور مردم دزفول در صحنه‌های سیاسی - اجتماعی، نقش نیروی انقلابی دزفول در خنثی نمودن توطئه‌های گروه‌های ضد انقلاب و انفجار و خرابکاری گروهک‌ها در خوزستان، مباحث این بخش را تشکیل می‌دهد. در ضمیمه کتاب نیز، زندگی نامه روایان و اسناد و تصاویر آمده است. نویسنده در این پژوهش با بهره‌گیری از منابع معتبر و دست اول به ویژه استفاده گسترده از مصاحبه، اطلاعات ارزشمندی از وقایع رویدادها شخصی‌های تأثیر گذار و مبارز و جایگاه و نقش اقشار مختلف این شهر در پیروزی انقلاب اسلامی ارائه کرده است. با وجود این مزایا، جا داشت در بررسی اوضاع سیاسی - اجتماعی دزفول در دوره‌ی قاجار و دوره پهلوی مباحث به صورت عمیق‌تری مطرح، و اوضاع اقتصادی این شهر نیز بررسی می‌گردید. از طرف دیگر، در مباحث مرتبط به انقلاب اسلامی، به اندیشک که به دزفول بسیار نزدیک و پیوسته است، پرداخته نشده، افزون بر این نقش نیروها و پرسنل پایگاه چهارم شکاری در انقلاب اسلامی بیان نگردیده است. همچنین نویسنده محترم می‌توانسته از اسناد تاریخی که تعدادی از آن‌ها را در قسمت ضمیمه آورده، استفاده و بهره‌ی بیشتری می‌گرفته است.

کتاب «انقلاب اسلامی در دزفول»، نوشته‌ی غلامرضا درکتانیا، راه، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی در ۶۳۶ صفحه، در سال، ۱۳۸۸ به چاپ رسانده است.

فضای این ماه در پیشبرد مبارزه و تظاهرات گسترده آنان اشاره شده است. همچنین فعالیت دانشجویان مبارز دزفولی دانشسرای تربیت دبیر و دانشگاه جندی شاپور دزفول در چهلم شه‌های ۲۹ بهمن تبریز، و همدردی روحانیت دزفول و عزای عمومی و تعطیلی بازار در چهلم واقعه‌ی ۱۹ اردیبهشت ۵۷ قم پرداخته شده است.

در دنباله‌ی، وقایع و رخدادها، انقلاب اسلامی دزفول از ماه رمضان تا محرم سال ۱۳۵۷ بررسی گردیده است. در این میان به راهپیمایی عظیم مردم این شهر در عید سعید فطر همگام با سایر شهرهای ایران، تظاهرات مردم این شهر در ۱۸ شهریور نسبت به جنایت رژیم در هفده شهریور و ادامه‌ی این تظاهرات تا ۲۴ مهر پرداخته شده است. اعتصاب و تظاهرات معلمان و فرهنگیان، تظاهرات بعد از مجلس ترحیم فرزندان آیت الله گلپایگانی، تظاهرات بعد اتمام مجلس چهلم سینما رکس آبادن، بازتاب محاصره‌ی بیت امام، در دزفول و راهپیمایی گسترده مردم و تظاهرات دانش آموزان دبیرستانی از مهمترین وقایع و رخدادها، این روزها بوده که با قلم نویسنده به نگارش در آمده است. نویسنده در دنباله‌ی مباحث، واقعه‌ی ۲۴ مهر دزفول را که نقطه‌ی عطفی در مبارزات مردم این شهر محسوب می‌شود، بررسی کرده است. این واقعه در بزرگداشت چهلمین روز شه‌های ۱۷ شهریور رخ داد که در جریان آن تظاهرات گسترده مردم به خاک و خون کشیده شد و عده‌ای از مردم کشته و زخمی شدند، تا جایی که اقدامات وحشیانه‌ی مأموران رژیم، اعتراض نماینده‌ی دزفول در مجلس را در پی داشت. این واقعه نقش مهمی در گسترش و تعمیق مبارزات مردم دزفول داشت.

مبحثی نیز، به بررسی جایگاه و نقش محرم در گسترش مبارزات و پیروزی انقلاب اسلامی اختصاص یافته، و راهپیمایی تاسوعا و عاشورای حسینی در دزفول و پیامدهای آن تشریح شده است. در بخش دیگری از کتاب، به نقش عشایر دزفول در کمک به مبارزات مردمی و ورود آنان در ۲۲ دی ماه به شهر و انجام راهپیمایی و استقبال مردم شهر از آنان اشاره گردیده است.

در مبحثی نیز، به بررسی واقعه‌ی چهارشنبه سیاه دزفول و نیز به زمینه و چگونگی وقوع این رخداد، تعداد شهدا و مجروحین آن اشاره شده است.

در دنباله مباحث، وقایع انقلاب در بهمن ۵۷ مورد بررسی، راهپیمایی و